

de atılması gerektiğini vurgular. Gelenekteki uygulamalarda kadına dayatılan muamelelerin İslam'la bağdaşmadığını, İslam'ın kadına değer vererek ona erkeklerle eşit haklar tanıdığını savunur. Hilâfete ve Müslümanların birlik içinde siyasi varlıklarının korunmasına büyük önem veren Reşid Rızâ, bu nedenle Osmanlı idaresinin devam etmesini ümmetin yararına olduğu görüşünü benimser. Rızâ'nın, II. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihatçılar tarafından hürriyet ve şûraya dayalı yönetim anlayışına ağırlık verileceği yönündeki ümitleri artar. Ancak İttihatçıların Batıcı ve Türkçü politikalar benimsemesi nedeniyle onları eleştirir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması aşamasında Millî Mücadele hareketinin faaliyetleri de Rızâ'yı umutlandırmış; ancak hilâfetin kaldırılması ve din eğitiminin sınırlandırılması Rızâ'nın fikrini değiştirmesine neden olmuştur. Bu tecrübeler neticesinde Rızâ, Müslümanların siyasi temsili ve hilâfetin yeniden işlerlik kazanması konusunda yeni arayışlara girmiş ve Arap milliyetçiliğini vurgulayan söylemleri daha çok dile getirmeye başlamıştır. Bu çerçevede o, hilâfet konusunda geçici uzlaşmalara gidilebileceğini düşünür ve Arapların, Türklerin, Kürtlerin birlikte yaşadığı tarafsız bir bölgede bütün İslam ülkelerinin tanıdığı bir hilâfet modelinin tesis edilebileceğini savunur.

Temel Soruları

Batı niçin ilerledi ve Müslümanlar geri kaldı? Batı'nın ilerlemesini sağlayan hususlar nelerdir? Müslümanların geri kalmasının sebepleri nelerdir? Müslümanların modernleşip Batı'yı yakalaması için neler yapması gerekir? Müslümanların ihtiyacına cevap veren en ideal eğitim ve yönetim modeli nedir? Batılılaşma ile modernleşme arasında nasıl bir fark vardır? Müslüman kadının aile ve toplumdaki rolü ne olmalıdır? Müslümanlar kendi aralarındaki birliği nasıl sağlayabilir? Hilâfet yeniden nasıl tesis edilebilir?

Öne Çıkan Eserleri

- ☞ *el-Menâr ve'l-Ezher*. (Otobiyografi) Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1934.
- ☞ *Muhâveretu'l-muslih ve'l-mukallid fi mes'eleti'l-ictihâd ve't-taklid*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1906.
- ☞ *el-Hilâfe evi'l-imâmetu'l-'uzmâ*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1922.
- ☞ *el-Vahyu'l-Muhammedî*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1933.
- ☞ *Târîhu'l-üstâzi'l-İmâm eş-Şeyh Muhammed 'Abduh*, I-III. (Bi-yografi/Hâtırat) Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1905-1925-1931.
- ☞ *Nidâ' li'l-cinsi'l-latîf*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1932.
- ☞ *Yusu'l-İslâm ve usûli't-teşrî'i'l-âmm*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1928.
- ☞ *Şübehâtu'n-Nasâra ve huçecu'l-İslâm*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1904.
- ☞ *'Akîdetu's-salîbî ve'l-fidâ*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1913-1913.
- ☞ *el-Muslimûn ve'l-Kıbt ve'l-mu'temeru'l-Mısırî*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1909.

- ☞ *es-Sünne ve's-Şî'a*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1928.
- ☞ *el-Vehhâbiyyûn ve'l-Hicâz*. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1928.
- ☞ *er-Ribâ ve'l-mu'âmelât fi'l-İslâm*. (Derleme) Ed. Muhammed Behcet el-Baytâr. Kahire: Mektebetu'l-Kâhire, 1960.
- ☞ *Fetâvâ'l-İmâm Muhammed Reşid Rızâ*, I-VI. (Derleme) Ed. Selâhaddîn el-Müneccid & Yûsuf Hûrî. Beyrut: Dârul-Kitâbî'l-Cedîd, 2005.
- ☞ *Makâlâtü's-Şeyh Reşid Rızâ es-siyâsiyye*. (Derleme) Ed. Yûsuf İbiş & Yûsuf Hûrî. Beyrut: Dâr İbn 'Arabî, 1994.
- ☞ *er-Rehalâtü'l-İmâm Muhammed Reşid Rızâ*. (Derleme) Ed. Yûsuf İbiş. Beyrut: el-Müessesetu'l-'Arabîyye li'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, 1971.
- ☞ *Tefsîru'l-Kur'âni'l-hakîm*, I-XII. Ed. Reşid Rızâ. Kahire: Matba'atu'l-Menâr, 1934.

İleri Okumalar için Öneriler ve Kaynakça

- ☞ Malcolm Kerr. *Islamic Reform: The Political and Legal Theories of Muhammad Abduh and Rashid Rida*. Los Angeles: University of California Press, 1966.
- ☞ Emad Eldin Shahin. *Through Muslim Eyes: M. Rashid Rida and the West. Herndon: International Institute of Islamic Thought*, 1993. Bu eserin Türkçe çevirisi için bkz. *Reşid Rıza ve Batı*. Çev. Erkan Saka. İstanbul: Ekin Yayınları, 2000.
- ☞ İbrahim el-'Adevî. *Muhammed Reşid Rızâ: el-İmâmü'l-Müccâhid*. Kahire: el-Hayâtü'l-Mısriyyeti'l-'Âmme li't-Te'lîf ve'n-Neşr, 1964.
- ☞ Şekib Arslan. *es-Seyyid Muhammed Reşid Rıdâ*. Şam: Matba'atü İbn Zeydun, 1937.
- ☞ Ahmed eş-Şarabâsî. *Muhammed Reşid Rıdâ: 'Asruhü, Hayâtühü ve Mesâdiru Sekâfetihi*. Kahire: el-Meclisü'l-'Alâ li's-Şü'ûni'l-İslâmiyye, 1970.
- ☞ Ahmed eş-Şarabâsî. *Muhammed Reşid Rıdâ: es-Sahafî, el-Müfessîr, eş-Şâ'ir, el-Luğavî*. Kahire: Mecme'u'l-Buhûsü'l-İslâmiyye, 1977.

—Fatih Kılıç

BİLGİNLER

Mehmed Akif Ersoy

(ö. 1936)

İstiklal Marşı'nın yazarı, Şair, düşünce ve mücadele adamı

20 Aralık 1873'te İstanbul'da, Fatih ilçesi Sarıgözel mahallesinde dünyaya geldi. Annesi Buhara'dan Anadolu'ya gelmiş bir ailenin kızı olan Emine Şerif Hanım; babası ise Kosa'nın İpek kasabasına bağlı Suşişa doğumlu olan Mehmet

Tahir Efendi'dir. Babası okumak için İstanbul'a gelir ve bir daha dönmez. Fatih medreselerinde müderrislik yapar. Akif ilköğrenimine Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde başladı. İki yıl sonra iptidai (ilkokul) bölümüne geçti ve babasından Arapça öğrenmeye başladı. Ortaöğrenimine Fatih Merkez Rüştiyesi'nde başladı (1882). Aynı zamanda Fatih Camii'nde Farsça derslerini takip etti. Rüştiyeyi bitirdikten sonra 1885'te dönemin gözde okullarından Mülkiye İdâdisi'ne kaydoldu. Mehmet Âkif öncelikle meslek sahibi olmak ve yatılı okulda okumak istediği için Mülkiye İdâdisi'ni bıraktı. O yıllarda yeni açılan ve ilk sivil veteriner yüksekokulu olan Ziraat ve Baytar Mektebi'ne (Tarım ve Veterinerlik Okulu) kaydoldu. Mektebin baytarlık bölümünü 1893 yılında birincilikle bitirdi.

Akif 1893–1913 yılları arasında memuriyette bulundu. Umur-ı Baytariye Dairesi Müdür Muavini olarak çalıştı. *Resimli Gazete*'de, *Servet-i Fünun Dergisi*'nde şiirleri ve yazıları yayımlandı. Eşref Edip ve Ebül'ula Mardin'le birlikte ilk sayısı 27 Ağustos 1908'de yayımlanan *Sırat-ı Müstakim* dergisinin başyazarlığını yaptı. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu, ancak üyeliğe girerken edilen yeminde yer alan "Cemiyetin bütün emirlerine, bilâkayd ü şart (kayıtsız şartsız) itaat edeceğim" cümlesine itiraz ederek, "sadece iyi ve doğru olanlarına" şeklinde yemini değiştirtmişti.

Balkan Savaşı, Çanakkale Muharebeleri ve İstiklal Harbi dönemlerinde çeşitli görevlerde bulundu. Balkan Savaşı'ndan sonra, ilk olarak Umur-ı Baytariye görevinden (1913), sonra da yayınlarının hükümetle uygun düşmemesi nedeniyle aldığı ikaz üzerine Darülfünun müderrisliği görevinden (1914) ayrıldı. Yalnızca Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'ndeki görevine devam etti. Harbiye Nezareti'ne bağlı Teşkilat-ı Mahsusa'dan gelen teklif üzerine 1914 yılında Almanya'ya (Berlin'e) Tunuslu Şeyh Salih Şerif ile birlikte gitti. İngilizlerle birlikte Osmanlı'ya karşı savaşırken Almanlara esir düşmüş Müslümanların kamplarında incelemelerde bulundu ve farkında olmadan Osmanlı'ya karşı savaşan bu Müslüman esirleri aydınlatmaya çalıştı. Almanya'da iken yazdığı Berlin Hatıraları adlı şiirini dönünce Sebilürreşad'ta yayımladı.

İstanbul'a döndükten sonra 1916 başlarında Arabistan'a gönderildi. Görevi, Arapları Osmanlı'ya karşı kıskırtan İngiliz propogandası ile mücadele etmek ve Osmanlı'ya sadakat göstermeye devam eden İbn'ur-Reşid ile görüşerek muhtemel isyanlara karşı Arapları ikna etmektir. Akif, Çanakkale Savaşı'nın zaferle sonuçlandığı haberini Arabistan'da iken aldı. Bu haber karşısında büyük coşku duydu ve Çanakkale Destanı'nı kaleme aldı. Arabistan dönüşünde iki ay Lübnan'da kalan Akif, Necid Çöllerinden Medine'ye şiirinde bu seyahatini anlattı.

Lübnan'da yaşayan Mekke Emiri Şerif Ali Haydar Paşa'nın daveti ile 1918'de bu ülkeye giden Akif, Lübnan'da iken Şeyhülislam'lığa bağlı olarak kurulan Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye Cemiyeti başkatipliğine atandı. Bu dönemde Anadolu toprakları işgale uğramış ve işgale karşı direniş başlamıştı. Akif Balıkeşir'e giderek 6 Şubat 1920 günü Zağnos Paşa Ca-

mii'nde çok heyecanlı bir hutbe verdi. Halkın beklenmedik ilgisi karşısında daha birçok yerde hutbe verdi, konuşmalar yaptı ve İstanbul'a döndü. Bu arada Sebilürreşad idarehanesi, Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçmiş olanlarla İstanbul'daki yakınlarının gizli haberleşme merkezi hâline gelmişti. Akif, Kurtuluş Savaşı'nı desteklemesi nedeniyle 1920'de Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye Cemiyeti'ndeki görevlerinden azledildi. İstanbul'da rahat hareket etme imkanı kalmayan Akif, Anadolu'ya geçti. TBMM'nin açılışının ertesi günü olan 24 Nisan 1920 günü Ankara'ya vardı.

Ayaktanmaları önlemek için Konya'ya gitti. Kastamonu'ya geçerek Sebilürreşad dergisininin 464-466. sayılarını Eşref Edip ile birlikte Kastamonu'da yayımladı. Akif, 1920-1923 yılları arasında vekil olarak I. TBMM'de yer aldı. Meclis kayıtlarında adı "Burdur milletvekili ve İslam şairi" olarak geçmektedir. O günlerde Yunanların Ankara'ya ilerleyişi karşısında meclisi Kayseri'ye taşımak için hazırlık vardı. Bunun bir dağılmaya yol açacağını düşünen Akif, Ankara'da kalınmasını, Sakarya'da yeni bir savunma hattı kurulmasını önerdi; teklifi tartışılıp kabul edildi.

Akif, istiklal mücadelesinin bir parçası olarak Hicaz'a, Şam'a, Kahire'ye, Berlin'e gitmiş, Anadolu'yu karış karış gezmişti. Ne var ki Akif, İstiklal Harbi'nden sonra çok büyük hayal kırıklığına uğrayacaktır. Onun kurtuluş adresi olarak gördüğü İslamcılık fikri, Millî Mücadelede etkili bir söylem olmasına rağmen, kurulan yeni devletin muhtevası içinde yer bulamadı. Dahası, Akif'in de içerisinde yer aldığı pek çok kişi, tasfiyeye edildiler. Üstelik, tasfiye sadece kişilerle de sınırlı değildi; tarihten devralınan pek çok İslami kurum da tasfiye edilmişti.

İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilen Akif, bir süredir kendisini Mısır'a davet eden Mısır Hıdivi Abbas Halim Paşa'nın davetine uydu ve böylece kışlarını Mısır'da geçirmeye başladı. Birkaç sene yazlarını İstanbul'da, kışlarını Mısır'da geçiren Akif, 1926 kışından sonra Mısır'dan dönmedi. Kahire yakınlarındaki Hilvan'a yerleşti. Burada adeta inzivaya çekilerek Kur'an meali üzerinde çalışmayı sürdürdü, ancak ülkede ulusal din projesinin (Türkçe ezan-ibadet) hayata geçirilme projesini öğrenince kendi çalışmasının bu projede kullanılmasından çekinerek 1932'de mukaveleyi feshetti. Akif, Mısır yıllarında Kuran çevirisinin yanı sıra Türkçe dersleri vermekle meşgul olmuştur. Kahire'deki Câmîat-ül Mısriyye adlı üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı dersleri verdi (1925-1936).

Siroz hastalığına tutulunca hava değişikliği iyi gelir düşüncesiyle önce Lübnan'a, sonra Antakya'ya gitti fakat Mısır'a hasta olarak döndü. 17 Haziran 1936'da tedavi için İstanbul'a döndü. 27 Aralık 1936 tarihinde İstanbul'da, Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda hayatını kaybetti. Cenazesine resmi bir katılım olmadı, ancak büyük bir üniversiteli genç topluluk katıldı. Edirnekapı Mezarlığı'na defnedildi.

Öğretisi

Akif'in edebî şahsiyeti, onun düşünceleri dikkate alınmadan anlaşılabilir. Zira o belli bir fikrin takipçisi olarak eserlerini kaleme aldı. İslam ümmetinin içerisinde bulunduğu intihat halinden kurtulabilmesi

için izlemesi gereken siyaset hakkında dile getirdiği değerlendirmeler, ittifad-ı İslam akımı olarak bilinen İslamî tecdid hareketinin de önermeleridir. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısında temayüz eden ve Akif'in kullandığı kavramla ifade edersek İslamlaşma akımı olarak adlandırılan fikir ve siyaset çizgisi, onun şahsında güçlü temsilcilerinden birini bulmuştur.

İslamcılarının temsil gücü yüksek bir örneği olan ve 1908'den 1925 yılına kadar tam 17 yıl fikrî sahada kafa yoran ve kalem oynatan Akif, "anti emperyalist olması, İttihad-ı İslamî hedeflemesi ve yenilenmeyi (teceddüd) savunması" gibi İslamcılığın nevi şahsına münhasır 3 temel özelliğini yazılarında savunmuştur.

Kuşkusuz hemen tüm İslamlaşma akımı temsilcileri gibi o da, Batı öncülüğünde sürdürülen işgal ve sömürgeleştirme hareketine karşı büyük bir mücadele vermiştir. Öyle ki, onun bütün çabalarını bu sömürüyü durdurma ve Batı işgaline maruz kalmış Müslümanların sorunlarını aşma çerçevesinde ele almak bile mümkündür. İslam birliğinin savunucusu olan Akif, Osmanlı bünyesinde yer alan toplulukların ayrılımlarına yol açacak olan milliyetçilik hareketlerine karşı çıkmıştır. Fakat o, Millî Mücadele'nin bütün İslam âleminin kurtuluşuna öncülük edeceğine inanıyordu. Bu yüzden Millî Mücadele boyunca vatan sevgisi ile İslâm birliği ülküsünü birlikte gündemleştirmeye çalıştı. Ancak Millî Mücadele'nin sonunda hâkim olan eğilimler onun bu umutlarını söndürdü.

Onun fikriyatına yön veren temel kabullerden birini, mevcut düşünce ve siyasetimizde bir yenilenme olmaksızın varlığını sürdürmenin imkansızlığı hakkındaki değerlendirmesi oluşturmaktadır. Bu sebeple Akif, İslamî birçok kavramı yeniden düşünmemize ve aslına uygun bir şekilde anlamamıza elveren bir yaklaşım sergilemiştir. Onun şiirlerinde ve düzyazılarında sıkça rastlayabileceğimiz gibi, ataleti tevekkül olarak algılama örneğinde de görülebilecek olan mevcut dindarlığın, Müslümanların düşüşünde ciddi bir rolü olduğu dile getirilir. Akif'e göre Müslümanların işgale uğramalarının sebebi İslam'dan değil, hal-i hazırdaki Müslümanlığımızdan kaynaklanmaktadır.

Akif, Doğu ile Batı, geçmiş ile gelecek, medrese ile mektep arasında bir devrin insan profilini yansıtmaları bakımından da önemli olan sentezi, sadece söylem ve arzularında değil aynı zamanda şahsiyetinde de birleştirmeyi başarmıştır.

Şiirlerinin en önemli gündemlerinden birisi Batı ile ilişkimizin esasını belirlemek olan Akif, Batı'dan ilim almak gerektiğini ve fakat ahlakından kesinkes uzak durulmasını hemen her fırsatta vurgular. Nitekim Batı'nın sömürü siyasetini "medenilik" perdesi ile meşrulaştırma girişimini çok şiddetli bir şekilde eleştirir. O, Garbî bir mihrak olarak gören ve kurtuluşu onlar gibi elde edebileceğimizi düşünenlerle, yenilenme nâmına her ne yapılırsa yapılsın, onu Garb'a ait gören ve Garb'ta olan her şeyi de düşman olarak belleyen anlayışların ifrat ve tefrit uçlarını oluşturduğunu düşünür.

Akif'in İslam dünyasının içinde bulunduğu krizden sıyrılabilmeyi imkanı olarak gördüğü şey, "Doğrudan doğruya

Kur'an'dan alarak ilhamı / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı" dizelerinde dile getirilmektedir. O'na göre bu işi de ancak yeni bir nesil başarabilir. Akif'in niteliklerini ayrıntılı olarak dile getirdiği bu nesil Asım'ın neslidir. Akif, Asım'ın neslinin bu işi nasıl yapabileceğine dair, toplumun değişimine yönelik iki farklı yöntemi karşılaştırarak açıklık getirir. Âsım kitabında aktivist bir yönelişle hemen inkılap isteyen Efganî ile medreseler kurarak 'Oradan âlem-i İslâm'a Cemâleddin'ler' göndermeyi teklif eden ve kalıcı dönüşümün ancak bu şekilde temin edilebileceğini söyleyen Abduh'u karşılıklı konuşturan Akif, kendi tercihini Abduh'tan yana kullanarak inkılabın "dimağlarda ve devlette, sanatta ve ahlakta yapılması" gerektiğini söylemektedir. İnkılabın prensibi ve metodu bu değişmelerin, ağır ve milletin ruhuna sindirilerek bir kültür ve iman haline getirilmesi şeklinde olmalıdır. Akif'in istediği inkılab, ne geleneği olduğu gibi sürdürmeyi marifet sananların ne de gelenekle bize ulaşan mirası büsbütün yok sayanların yapabileceği bir şeydir.

Çağdaş İslam düşüncesinin ana motiflerini oluşturan; İslam âleminin dini/ahlakî problemleri, siyasi/içtimai açmazları, İslam'da akıl, bilim ve ilerleme gibi konular, Osmanlı bağlamındaki önceliklerine göre Akif'in ilgi alanında yerlerini almışlardır. Hürriyet, istibdad ve meşrutiyet gibi siyasal kavram ve konuların önem kazanmasında, Yeni Osmanlı hareketinin Akif ve II. Meşrutiyet dönemi İslamcıları üzerinde etkili olduğu inkâr edilemez. Ne var ki Akif'in yazılarında bu tür siyasal konuların ötesinde ve onlardan ziyade dini/içtimai boyut ağırlıklı bir yere sahiptir. Bu itibarla onun fikirleri içinde sayabileceğimiz tercümelerinden hareketle, Akif'in fikriyatının kaynaklarını Yeni Osmanlılar yanında Efganî-Abduduh çizgisinde de aramamız gerektiği düşünülebilir.

Öne Çıkan Eserleri

- ☞ *Hakkın Sesi*. İstanbul: Tevsi-i Tibaat Matbaası, Sebil'ür-reşad Neşriyatı, 8.
- ☞ *Safahat*. İstanbul: Sırat-i Mustakim Matbaası, 1329.
- ☞ *Süleymaniye Kürsüsünde*. İstanbul: Sebilür-reşad Kütübhanesi, 1330.
- ☞ *Hakkın Sesleri*. İstanbul: Sebilür-reşad Kütübhanesi, Selânik Matbaası, 1331.
- ☞ *Fatih Kürsüsünde*. İstanbul: Sebilür-reşad Kütübhanesi, Tevsi-i Tibaat Matbaası, 1332.
- ☞ *Hatıralar*. İstanbul: Sebilür-reşad Kütübhanesi, Necm-i İstikbâl Matbaası, 1336.
- ☞ *Asım*. İstanbul: Sebilür-reşad Kütübhanesi, Amedî Matbaası, 1342.
- ☞ *Gölgeler*. Kahire: Matbaat'üş-şebab, 1352(hicrî) 1933(milâdî).
- ☞ *Safahat*. İstanbul: Asar-ı İlmiye Kütübhanesi Neşriyatı, 1346/47(hicrî) -1928(milâdî).
- ☞ *Kur'an Meali* (Tercüme). Yayınımlandı.
- ☞ *Kastamonî'de Nasrullah Kürsüsünde Hitabe*. Diyarbekir Vîlayat Matbaası, 1337.

☞ *Hanoto (Hanotaux)'nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhamed Abduh'un İslâmî Müdafası.* (Tercüme) Şeyh Muhammed Abduh, Darû'l-hilâfe 1331(rumi) 1915(miladi), Sebilü'r-reşad Kütübhanesi, Tevsi-i Tibaat Matbaası.

☞ *Müslüman Kadını.* (Tercüme) Muhammed Ferid Vecdi (mütercim: Mehmed Âkif). İstanbul: Sitat-ı müstakim Kütübhanesi, Ahmed Saki Bey Matbaası, 1325.

☞ *İslâmlaşmak.* (Tercüme) Prens Mehmed Said Halim Paşa (mütercim: Mehmed Âkif) Darû'l-hilâfe, Hukuk Matbaası, Sebilü'r-reşad Kütübhanesi, 1337.

☞ *İslâm'da Teşkilât-ı Siyasiye.* (Tercüme) S. Halim Paşa'dan, Sebilürreşâd'da tefrika, 1922.

☞ *Anglikan Kilisesi'ne Cevab.* (Tercüme) Şeyh Abdülaziz Çaviş (mütercim: Mehmed Âkif). İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, TBMM Hükûmeti Umur-ı Şeriye ve Evkâf Vekâleti Tedkikat ve Telifat-ı İslâmiye Heyeti Neşriyatı, 1341.

☞ *İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler.* (Tercüme) Abdülaziz Çaviş (mütercim: Mehmed Âkif). Ankara: Ali Şükrü Matbaası, Tedkikat ve Te'lifat-ı İslâmiye Neşriyatı, 1341.

☞ *Mevâiz-i Diniye Hitabe İttihad ve Terakki Cemiyeti Şehzadebaşı Kulübü.* (Mehmed Âkif ve muhtelif muharrir). İstanbul: Matba-i Âmire, 1328.

İleri Okumalar için Öneriler ve Kaynakça

☞ Abdulkadir Macit. *"Mehmed Âkif Ersoy", Çağa İz Bırakan Önderler Serisi*, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2017.

☞ Âkif özel sayıları olarak hazırlanan dergiler: *Hece* (133. sayı), *Yedi İklim* (201. sayı) ve *Kültür* (2. sayı).

☞ Dücane Cündioğlu. *Bir Kur'an Şairi - Mehmed Âkif ve Kur'an Meâli*. İstanbul: Birun Yayıncılık, 2000.

☞ Eşref Edib (Fergan). *Mehmed Âkif - Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*. İstanbul: Asarı İlmîye Kütübhanesi Neşriyatı, 1381-1962.

☞ Hasan Basri Çantay. *Âkifname - Mehmed Âkif*. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1966.

☞ İsmail Kara, Nergis İbanoğlu. *Sessiz Yaşadım, Matbuatta Mehmed Âkif 1936-1940*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2011.

☞ M. Emin Erişgil. *Mehmed Âkif - İslamcı Bir Şairin Romanı*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1956.

☞ M. Ertuğrul Düzdağ. *Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

☞ Mithat Cemal Kuntay. *Mehmet Âkif - Hayatı, Seciyesi, Sanatı Eserleri*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi, 1939.

☞ Nurettin Topçu. *Mehmet Âkif*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998.

☞ Orhan Okay. *Mehmed Âkif - Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi, 1988.

☞ Sezai Karakoç. *Mehmed Âkif*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1996.

☞ Süleyman Nazif. *Mehmet Akif, Şairin Zatı Hakkında Bazı Malumat ve Tedkikat*. İstanbul: 1924.

☞ Vahdettin Işık. *Vefatının 75. Yılında Mehmed Akif Ersoy*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2011.

—Vahdettin Işık, Abdulkadir Macit

Barkod okuyucusu aracılığıyla, bilginle ilgili video sunumu izleyebilirsiniz.

BİLGİNLER

Emir Şekip Arslan

(ö. 1946)

Dürzi kökenli İttihatçı Arap aydını; edebiyat, düşünce ve siyaset adamı

Emir Şekip Arslan, 1869'da Lübnan'ın Şuveyfe köyünde, Dürzi bir ailede dünyaya geldi. Ailesi Lübnan'daki Dürzi aşiretlerinin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmekteydi. Bununla beraber ailesinin daha sonra Sünniliği benimsediği öne sürülmektedir. Arslan 1874'te Beyrut'taki bir Maruni okulu olan Medresetü'l-Hikme'ye girdi ve burada edebiyata yöneldi. 1881'de mezun olduğu Medresetü'l-Hikme'de Arapça, Farsça ve Fransızca'yı öğrendi. 1886'da henüz 17 yaşındayken ilk şiir kitabı yayımlandı. 1887'de Türkçe öğrenimi için gönderildiği Medrese-i Sultanîye'de bir yıl okudu. Burada hocası Muhammed Abduh'un görüşlerinden etkilendi ve dersleri dışında hocasının sohbetlerine de katıldı. Formal bir üniversite eğitimi görmediği için kendisini yetiştirmek durumunda kaldı.

Arslan 1888'de Şuveyfe nahiye müdürlüğünü üstlendi. İki yıllık tecrübesinden sonra bu görevinden istifa etti ve 1890 - 1892 yılları arasında çeşitli yerlere seyahat etti. Bu seyahatlerinde Abduh, Sa'd Zağlul, Ahmed Zek ve Hidif Tefvik ile temasları oldu. *el-Ehram* ve *el-Müeyyed*'de makaleleri yayımlandı. İstanbul'da Maliye Bakanı Hasan Fehmi ve Maarif Bakanı Münif Paşa ile ilişkiler kurdu. 1892'de hayatı boyunca emperyalist bir tehdit olarak göreceği Avrupa'ya (Paris ve Londra) gitti ve Ahmed Şevki Bey ile tanıştı. Aynı yıl içerisinde İstanbul'a döndü ve Cemaleddin Efgani ile irtibat kurdu. Yine aynı yıl Lübnan'a döndü. 1902'ye kadar Lübnan'da şiirler yazdı, ilmi araştırmalar yaptı ve Kahire ve Beyrut'un meşhur gazetelerinde makaleleri yayımladı. Ayrıca bu süre içerisinde el yazması klasik İslami eserleri inceledi ve Chateaubriand'ın Endülüs Müslümanlarını anlattığı *Son İbn Ser-râc*'in Macerası adındaki romanını tercüme edip yayımladı. 1902-1907 yılları Arslan için bölgesel idarî mücadelelerle geçti, Jön Türklerin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu kabul ettirme çabalarını desteledi ve bu hareketin başarısı üzerine Arslan ailesi, Şuf'taki idari makamlarda tekrar söz sahibi oldu.